

درس خارج فقه، مضرت آیت الله مسینی بوشهری (دامت برکاته)

موضوع کلی: فصل فی أفعال الوضوء

موضوع جزئی: مقدار شستن در وضو

سال تحصیلی: ۹۸-۹۷

تاریخ: ۲۲ مهر ۱۳۹۷

مصادف با: ۴ صفر ۱۴۴۰

جلسه: ۱۱

«الحمد لله رب العالمین و صلی الله علی محمد وآله الطاهیرین و اللعن علی اعدائهم اجمعین»

مسأله ۵۳۸: «فی غیر الوسواسی إذا بالغ فی إمرار یدیه علی الید الیسری لزیادة الیقین، لا بأس به؛ ما دام یصدق علیه أنه غسل واحد. نعم، بعد الیقین إذا صبّ علیها ماء خارجياً یشكل و إن كان الغرض منه زیادة الیقین لعدّه فی العرف غسلة اخرى و إذا كان غسله للیسری بإجراء الماء من الإبریق مثلاً و زاد علی مقدار الحاجة مع الاتصال لا یضرّ ما دام یعدّ غسلة واحدة»^۱.

به نظر مرحوم سید (ره)، غیر وسواسی [انسان معمولی]، اگر کشیدن دستش بر دست چپ در وضو به خاطر یقین کامل [به اینکه آب به تمام دستش رسیده است]، باشد، مادامی که صدق کند که یک شستن است، مشکلی ندارد. بله، اگر وضو گیرنده بعد از یقین [به رسیدن آب به تمام دست]، آب غیر وضو بر دستش بریزد، وضویش مشکل پیدا می‌کند، هرچند که هدفش از این کار [، یعنی آب ریختن دوباره] زیادی یقین باشد زیرا ریختن دوباره آب، عرفاً، شستن دیگر شمرده می‌شود [و شستن واحد نیست] و اما اگر در شستن دست چپش، مثلاً با جاری کردن آب از آفتابه به طور متصل، اضافه بر مقدار نیاز، آب بریزد، در این صورت، مادامی که یک‌بار شستن صدق می‌کند، مشکلی ندارد.

در مسأله مذکور، سه فرع متصور است:

فرع اول، اینکه غیر وسواسی در صورتی که در وضو به خاطر یقین به اینکه آب به همه دستش رسیده است، در دست کشیدن بر دست چپش مبالغه کند، مادامی که صدق کند که یک‌بار شسته است، مشکلی ندارد و وضویش صحیح است.

صحت وضو در فرع مذکور، به این خاطر است که منظور از وجوب مسح به وسیله رطوبت کف دست، آن رطوبتی است که بعد از شستن دست چپ در کف دست راست باقی مانده باشد. بنابراین، مخلوط شدن آب کف دست راست با آب غسل دست چپ اشکالی ندارد چون شخص مذکور، وسواسی نیست تا بیش از حد آب بریزد، بلکه یک غسل بیشتر نیست، در نتیجه امتزاج آب کف دست راست به غسل دست چپ مشکلی ایجاد نمی‌کند.

فرع دوم، اینکه اگر شخص بعد از یقین به اینکه آب به همه دستش رسیده است، آب غیر وضو را بر دستش بریزد، وضویش مشکل پیدا می‌کند، هرچند که هدفش از این کار زیادی یقین باشد زیرا ریختن دوباره آب، شستن واحد نیست، بلکه شستن برای بار دوم است.

دلیل حکم مذکور در این فرع، این است که در این صورت، لازم می‌آید که مسح با آب غیر وضو انجام شده باشد لذا وضوی گرفته شده، باطل است.

۱. سید محمدکاظم، طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، ج ۱، ص ۲۱۸.

اگر شخص متوضی در تحقق غسل معتبر در وضو شک کند [، یعنی شک کند که آیا غسل معتبر در وضو انجام شد یا انجام نشد]، در این صورت، قاعده اشتغال [الإشتغال الیقینی یستدعی البرائة الیقینیة] و استصحاب عدم تحقق غسل معتبر اقتضا می‌کند که شخص یک بار دیگر آب بریزد تا نسبت به تحقق غسل معتبر، یقین حاصل شود. اشکال این است که بعد از اینکه شخص غیر وسواسی برای مرتبه دوم آب ریخت تا نسبت به غسل معتبر یقین پیدا کند، این شبهه پیدا می‌شود که شخص نمی‌تواند یقین پیدا کند که آیا مسحی که می‌خواهد انجام بدهد، به وسیله رطوبت وضو است یا به وسیله رطوبت خارجی است؟ از یک طرف، بر طبق قاعده اشتغال و استصحاب عدم تحقق غسل به لزوم ریختن دوباره آب حکم شد تا شخص نسبت به تحقق غسل معتبر، یقین کند و از طرف دیگر، شخص نمی‌تواند یقین کند که مسحی که انجام می‌دهد، با رطوبت آب وضو است یا با رطوبت آب جدید است؟ چون احتمال می‌دهد که مسح با رطوبت آب غیر وضو انجام شده باشد که در این صورت، وضویش باطل خواهد بود.

دفع شبهه

اولاً شک در تحقق مسح به وسیله آب وضو یا آب غیر وضو، در صورت مذکور، صحیح نیست زیرا شخص با تمسک به قاعده اشتغال یا استصحاب عدم تحقق غسل معتبر بر طبق وظیفه‌اش عمل کرده است. انسان گاهی مأمور به امر واقعی است و گاهی مأمور به امر ظاهری است و مأمور به امر ظاهری همانند مأمور به امر واقعی است لذا زمانی که شخص در هنگام وضو گرفتن، با تمسک به قاعده اشتغال یا استصحاب عدم تحقق غسل معتبر، دوباره آب بریزد، به وظیفه ظاهری خود عمل کرده است و مأمور به ظاهری را امتثال کرده است و با توجه به اینکه عمل بر طبق مأمور به ظاهری همانند عمل به مأمور به واقعی است، جایی برای شک در تحقق مسح به وسیله آب وضو یا آب غیر وضو باقی نمی‌ماند.

ثانیاً شک در اتیان بعضی از افعال وضو قبل از اتمام وضو اقتضا می‌کند که شخص آن فعل را تدارک کند و دوباره انجام بدهد و در مانحن‌فیه که شخص دوباره آب می‌ریزد، هنوز وضو تمام نشده است و آبی که مجدد می‌ریزد، قبل از اتمام وضو است و شخص برای کامل کردن وضو دوباره آب می‌ریزد و به وظیفه‌اش عمل می‌نماید و رطوبتی که با آن مسح می‌کند، رطوبت آب وضو است لذا وضویش صحیح است.

فرع سوم، اینکه اگر شخص در شستن دست چپش آب آفتابه را بر روی دست جاری کند و در حالی که آب جریان دارد و قطع نشده است، اضافه بر مقدار مورد نیاز، آب بریزد نیز مادامی که یک بار شستن صدق کند، مشکلی ندارد و وضویش صحیح است. در رابطه با فرع سوم، عرض می‌شود که این فرع دو فرض دارد؛ گاهی آب ریختن اضافه بر مقدار نیاز، خیلی کم است که نزد عرف زیادی به حساب نمی‌آید، ولی گاهی آب اضافه به مقداری زیاد است که عرفاً چنین آبی به صحت وضو ضرر می‌رساند، مثل اینکه شیر آب را باز بگذارد و دستش را مدتی زیر آن قرار بدهد لذا صرف اینکه اتصال آب محفوظ باشد و جریان آب قطع نشود، برای حکم به صحت وضو کفایت نمی‌کند، بلکه فقط اتصالی نزد عرف معفو است که خیلی کم باشد و قابل اعتنا نباشد. بنابراین، اگر عرفاً اتصال، معفو نباشد، شبهه حرمت متصور است و رطوبتی که با آن مسح می‌شود، رطوبت خارجی خواهد بود و لذا وضو باطل خواهد بود.

«الحمد لله رب العالمین»